

Referát na kurz „EU jako globální aktér“

Konflikt v bývalej Juhoslávii a úloha ES/EÚ v ňom

Vzhľadom na fakt, že referát som mal pripravený len vo forme stručných poznámok a hesiel, aj tu predkladaný text je skôr textom tohto typu, a nie klasickým, uceleným textom/esejou/sem. prácou. V závere preto uvádzam dva základné pramene, z ktorých som čerpal, a na ktoré sa môže prípadný záujemca obrátiť.

Obdobie ktoré v referáte popisujem: 25.6.1991 – začiatok r.1992

Z môjho pohľadu pre neskorší vývin situácie kľúčové. 25.6.1991 vyhlásilo Chorvátsko a Slovinsko nezávislosť – vzhľadom na federatívne usporiadanie Juhoslávie tak vzniká závažný konflikt. Počiatočná snaha udržať Juhosláviu pokope sa s blížiacim koncom r. 1991 vytráca a keď na ňu ES celkom rezignuje, vývoj nezadržateľne speje k eskalácii – Bosna.

ES sa podujme tento konflikt od začiatku riešiť.

USA sú len informované, nie konzultované. Je to akýsi prejav emancipácie európskej politiky, rehabilitácie za vojnu v Perzskom zálive, kde prvé husle hrali jasne USA, ako aj snaha o podporu práve zavádzaného 2.piliera formujúcej sa EÚ. O snahe ES situáciu riešiť, ale aj o (ne)schopnosti vynútiť dodržiavanie dohodnutých podmienok, svedčí aj fakt, že len za obdobie prvých 5 mesiacov, od vyhlásenia nezávislosti, bolo dohodnutých 14 prímerí, a každé bolo následne porušené.

Priorita ES/sveta na začiatku konfliktu – udržať celistvosť Juhoslávie.

Krajiny ako Veľká Británia, Španielsko, Francúzsko, majú vlastné problémy so separatizmom (IRA, ETA, Korzika,...) a nemohli podporovať jednostranné oddelenie sa od existujúceho štátu. Zvlášť, keď tieto odtrhávajúce sa subjekty negarantovali práva menšín (napr. chorvátska „Vianočná ústava“)

Strach Srbov žijúcich v Chorvátsku.

Vyplýva z histórie. Počas 2.svetovej vojny vznikol chorvátsky ustašovský fašistický štát, na jeho území sa nachádzali 2 milióny Srbov, ustašovci, podporovaný katolíckym klérom, vyhlásili rasovú revolúciu na „vyčistenie chorvátskeho národa“ a povraždili niekoľko stotisíc (odhady hovoria až o čísle 800 000) ľudí, prevažne Srbov. Ďalším problémom bol fakt, že tento štát aktívne bojoval, po boku Nemecka, proti Titovým partizánom. Preto sa Srbi žijúci v Chorvátsku báli samostatného Chorvátska.

Strach plodí nervozitu, nervozita plodí násilie.

Radikálni politici a iní jednotlivci/skupiny (na oboch stranách) toto napätie a strach využívajú, rozduchávajú násilie a nacionalistické vášne, provokácie, vraždenie umiernených politikov, občanov, susedov.

Násilie priťahuje média, tie často nemajú čas/chuť na objektivitu.

Fotky, televízne zábery, rozhovory, to všetko západnému svetu ukazuje, často naozaj ukrutné veci, ktoré sa diali už v tejto prvej fáze konfliktu. Vzniká ale zjednodušenie, ktoré tvrdí, že ak sa Slovincom a Chorvátom dá nezávislosť, tak bude konečne pokoj. Silný tlak verejnej mienky (čítaj „voličov“), najmä v Nemecku, pôsobí na politikov a na ich uvažovanie a rozhodnutia. V Nemecku je aj silná chorvátska a srbská menšina.

Zmena politiky ES – zima 1991/1992

Pod vplyvom silného tlaku z viacerých strán prichádza k zmene politiky, keď snahu udržať Juhosláviu nahradila tendencia smerujúca k uznaniu nezávislosti Chorvátska a Slovinska. Obrovský vplyv malo prehlásenie nemeckého ministra zahraničných vecí, H.D. Genshera, ktorý oznámil, že Nemecko uzná Chorvátsko, aj keby malo byť jedinou krajinou ES čo tak urobí. Vzhľadom na snahu o vznik Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, je to pre ES neudržateľný postoj a nakoniec ako celok kapituluje, aby zachovalo zdanie jednoty. Dientsbier vo svojej knihe spomína neformálne stretnutie „po rokoch“ s bývalým ministrom zahraničia nemenovanej krajiny EÚ, ktorý mu na otázku, či vtedy obetovali Juhosláviu pre Európsku úniu, odpovedal stručne: áno. Pri jednej z debát zo študentmi neskôr konkretizoval, že išlo o francúzskeho ministra.

Čo to vyvolalo.

So Slovinskom zásadne veľký problém nebol, je národnostne relatívne homogénne a aj hranice sú viac-menej jasné. V Chorvátsku to vyvolalo eskaláciu napätia, zvýšený strach Srbov a mnoho zlého, ale najhoršie dôsledky to malo pre Bosnu&Hercegovinu. Tá bývala často označovaná ako „Juhoslávia v malom“, nakoľko bola minimálne tak národnostne heterogénna, ako samotná Juhoslávia. Žilo v nej veľké množstvo Chorvátov, Srbov a Moslimov, pričom títo žili premiešaní a nedali sa tam vytýčiť jasné hranice. Tie boli, obrazne povedané, v každom meste, na každej ulici.

V okamihu, ako Srbi zistili, že Chorváti a Slovinci môžu získať nezávislosť, začali v Bosne stupňovať rôzne čistky, za účelom získania čo najväčšieho územia obývaného len nimi – báli sa totiž, že aj Bosna môže získať nezávislosť. Potom by sa mohla „očistená časť“ Bosny pripojiť k Srbsku, spolu s Kosovom a Vojvodinou by tak vzniklo akési „vysnené“ Veľké Srbsko. Navyše, táto snaha bola posilňovaná obavami bosenských Srbov, že ak ostanú v „nezávislej“ Bosne, budú utláčani bosenskými Chorvátmi a Moslimami. Naopak, tí sa zase báli, že po odtrhnutí Chorvátska a Slovinska zostanú v Juhoslávii, ktorá bude pod silným srbským vedením.

Výsledok

Je trpkou realitou, že na začiatku 90.rokov sme boli svedkami najkrvavejšieho konfliktu v Európe od konca 2.svetovej vojny. Priniesol okolo 150 000 mŕtvych, 630 000 ľudí z Bosny utieklo, 2,5milióna sa ich ocitlo bez strechy nad hlavou. ES/EÚ svoju úlohu, na ktorú sa podujalo, nezvládlo. Prejavilo síce vôľu a snahu, lež chýbali mu prostriedky. To následne prispelo k diskusii o vzniku Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky, ale to je už iná kapitola. Namiesto poslednej vety si dovoľím položiť otázku: ak sa nedokázalo dohodnúť na spoločnom názore a jednotnej politike 12 krajín ES v r.1991, dokáže sa dohodnúť 25 krajín súčasnej Únie?

Ešte raz by som sa chcel všetkým ospravedlniť za „neformálne“ poňatie týchto dvoch strán, bez citácii a priamych odkazov, resp. bez poznámkového aparátu.

Ondrej Gažovič, UČO 78659, gazovic@mail.muni.cz

Použitá literatúra:

Dientsbier, J. (1999): Od snění k realitě. Praha:Lidové noviny.

Ginsberg, R.H. (2001): European Union in International Politics. Lanham: Rowman&Littlefield Publisher.